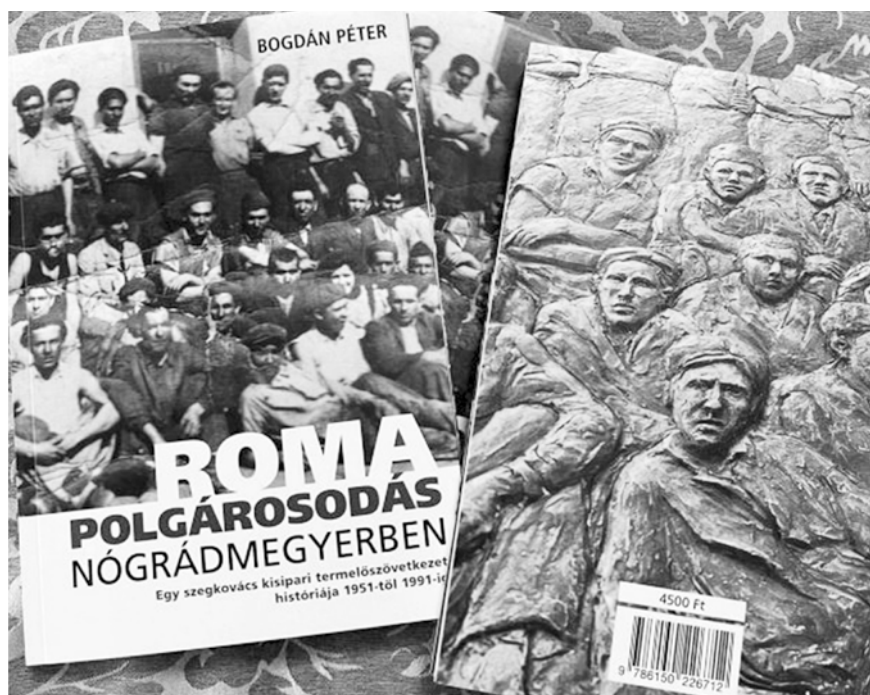

A nógrádmegyeri csoda

Nógrádmegyeren 1951 és 1991 között működött egy szegkovács kisipari termelészövetkezet. Ez önmagában még nem lenne csoda, ha nem tudnánk, hogy ezt a Ktsz.-t – kovácsolási szakértelmükre alapozva – a helyi romák hozták létre.

A romák történetének feltárásával napjainkig jóformán csak nem roma kutatók foglalkoztak, így az ő narratívájuk érvényesült. Most a kezünkben tarthatunk egy olyan könyvet*, melyet – romák kezdeményezésére – roma származású tudós, dr. Bogdán Péter írt meg a nógrádmegyeri szegkovács kisipari termelészövetkezet történetéről. A kezdeményező Rácz Béla volt, az 1 Magyarországi Egyesület elnöke, a kötet szerkesztője. Neki mindkét nagyapja a Ktsz. alapítója volt, nagyapjának testvére pedig – aki az első elnöke lett – úgyszintén.

A könyv megszületése mellett azonban más is történt Nógrádmegyeren. Első lépésként megalakult a Nógrádmegyeri KTSZ Emlékbizottság. Céljuk az volt, hogy méltó emléket állítva az egykori közösségnek, példájukból az utókor is erőt meríthessen, hiszen a roma polgárosodás nekik köszönhetően indult meg a településen. Vecsei Miklós miniszteri biztos és a helyi önkormányzat vezetője személyében támogatóra leltek. Az önkormányzat 2024-ben rendeletet alkotott, amelyben február 11-ét – a Ktsz. megalakulásának napját –, emléknappá nyilvánította. Kállai András szobrászművész elkészítette a domborműves emléktáblát, melyet nagyszabású ünneplés keretében 2024 októberében avattak fel.

Bogdán Péter alapos kutatómunkájának köszönhetően megismerhetjük Nógrádmegyer cigány lakosságának és a Ktsz. létrejöttének körülményeit, fennállásának állomásait. Ebben a kutatásban nagy segítséget nyújtott számára Havas Gábor szociológus több száz oldalnyi háttéranyaga, főként Lengyel Gabriella szociológus terepmunkájának eredménye, illetve a szövetkezet dolgozóival felvett interjúk átirata. Ezek feldolgozása csak az egyik része volt Bogdán Péter munkájának. A könyvből megismerhetjük a romák szerteágazó fémműves tevékenységének történetét, valamint azokat a társadalmi és gazdasági életkörülményeket (köztük a romák helyzetét), amelyek a szövetkezet megalakulása idején jellemezték Magyarországot.

Bogdán Péter: Roma polgárosodás Nógrádmegyerben : Egy szegkovács kisipari termelészövetkezet története 1951-től 1991-ig (1 Magyarországi Egyesület, Nógrádmegyer, 2025.)

A kézművességet, a kovácmesterséget valószínűleg az őshazából hozták magukkal a romák. A szerző azt írja, hogy már XV. századi kordokumentumok is beszámolnak a cigányok különféle kovácmesterségeiről. A török hódoltságban például az általános kovácmunkák elvégzése mellett golyóöntőként, kard- és puskakészítőként, szegkovácsként is jeleskedtek. Erről *Bársony János A Budai Cigányváros* című kutatásának ismertetésében is olvashattunk már, melyet levéltárban fellelt dokumentumok alapján összegzett.

A cigány kovács mesteremberek termékei iránt a II. világháborút követően az újjáépítésben, a vasútnál és a bányákban komoly kereslet mutatkozott. Sorra alakultak a cigány szegkovács Ktsz-ek szerte az országban. A cigány kisipari szövetkezetek azért jöhettek létre, mert a közigazgatási szervezetek felismerték, hogy hagyományos mesterségeire építve tudják a cigányokat is munkába állítani. *Lakatos Menyhért*, a későbbi író 1964-ben is erre tekintettel hozhatott létre *Vésztőn* téglagyárat, amely azonban mindössze négy évig tudott a cigányok birtokában maradni. Olyannyira jól működött, hogy a rendszeres jövedelemnek köszönhetően az ott dolgozók körében megindult a polgárosodás, a cigánytelepről új házakba költöztek, a gyerekek rendes ruhákban jártak iskolába. A falu vezetése szemet vetett a felvirágzó vállalkotásra és kisajátította azt. *Lakatos Menyhért* a téglagyár történetét az *Akik élni akartak* című regényében részletesen megírta. Ennek egyik történetéből született az *Átok és szerelem* című film forgatókönyve.

Nógrádmegyeren, Vésztővel ellentétben, a polgárosodási folyamat nem állt meg. Bevonták a nőket is a munkába, tánccsoport alakult, bekerültek a társadalom vérkeringésébe. Leszármazottaik közül mára vállalkozók sora került ki, utódjaik köréből többen is diplomát szereztek.

Példájukból is levonhatjuk a következtetést: ha a cigányok lehetőséget kapnak, hogy dolgozzanak, óriási fejlődésre képesek. Mert az előítéletesen gondolkodók szerint a cigányok azért élnek szegénységben, sok esetben nyomorban, mert nekik úgy jó, azért nem tesznek ellene. Senki sem képes azonban kirángatni magát a gödörből a saját hajánál fogva.

Kalla Éva

**A Nógrádmegyeri Szegkovács Ktsz.
emléktáblájának avatása 2024. október 12-én**
Fotó: 1 Magyarország Egyesület Facebook-oldala

